

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Vejledning til Samfundsfag B, stx 2017 i merkantile eux- forløb

Juli 2024

Vejledning til Samfundsfag B, stx 2017 i merkantile eux-forløb
Juli 2024

2024

ISBN nr. [xxx xxx xxx] (web udgave)

Design: Center for Kommunikation og Presse

Denne publikation kan ikke bestilles.

Der henvises til webudgaven.

Publikationen kan hentes på:

www.uvm.dk

Børne- og Undervisningsministeriet

Departementet

Frederiksholms Kanal 21

1220 København K

Indhold

Indledning.....	5
1 Identitet og formål	10
1.1 Identitet.....	10
1.2 Formål.....	10
2 Faglige mål og fagligt indhold	11
2.1 Faglige mål	11
2.2 Kernestof	13
2.2.1 Sociologi.....	14
2.2.2 Politik	15
2.2.3 Økonomi.....	16
2.2.4 Metode.....	17
2.3 Supplerende stof.....	18
2.4 Omfang	18
3 Tilrettelæggelse	20
3.1 Didaktiske principper.....	20
3.2 Arbejdsformer	21
3.3 It.....	22
3.4 Samspil med andre fag.....	22
3.5 Særligt for samfundsfag B som valgfag.....	23
4 Evaluering.....	24
4.1 Løbende evaluering	24
4.2 Prøveform	24
Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen	24
Orientering af eleverne.....	24
4.2.1 Prøveform a)	25
4.2.2 Prøveform b).....	27
Censors opgave (ved både prøveform a og b):	28
4.3 Bedømmelseskriterier.....	28

4.3.1	Oversigt over karakterskalaen	29
4.3.2	Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve.....	29

Indledning

Vejledningen er særligt til brug for undervisning i eux-forløb og anvendes i stedet for den ordinære vejledning til læreplanen.

Vejledningen præciserer, kommenterer, uddyber og giver anbefalinger vedrørende udvalgte dele af læreplanens tekst, men indfører ikke nye bindende krav.

Citater fra læreplanen er anført i citationstegn.

Følgende ændringer er foretaget i juli 2024

2.2 Kernestof

Punktet 'identitetsdannelse og socialisering'

- Desuden kan det inddrages, hvordan kønsidentitet og seksualitet bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse.

3.3 IT

- I undervisningen tilstræbes en tilpas vekselvirkning mellem det analoge og det digitale. It og digitale medier og værktøjer, herunder kunstig intelligens, benyttes hvor det skønnes hensigtsmæssigt ift. elevernes læringsproces og digitale dannelse. I anvendelsen af it styrkes elevernes evne til at søge, udvælge og formidle relevant fagligt materiale samt til at forholde sig kritisk til de muligheder og begrænsninger, som digitale værktøjer, og produkter frembragt ved hjælp heraf, giver.

3.4 Samspil med andre fag

- Når samfundsfag indgår i erhvervsområdeprojektet, skal man som vejleder husk at kvalitets-tjekke sin opgaveformulering med afsæt i de tre samfundsfaglige opmærksomhedspunkter (teori/begreber, samfundsfaglig empiri, aktualitet) Se desuden 'Om samfundsfag og opgaveformuleringer i de store opgaver (SRP/SSO/SOP)' på EMU

4.2 Prøveform

Under prøveform a

- Det samlede prøvemateriale skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet, og det betyder, at man ikke kan undlade eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være prøvemateriale, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.
- Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn, under hensyntagen til materialernes kompleksitetsgrad.
- Det ukendte bilagsmateriale skal desuden udformes med afsæt i varieret empirisk materiale, og man skal undlade brug af lærebogsmateriale og faglige modeller i bilagsmaterialet. Da aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt, skal der tages højde herfor ved udarbejdelse af prøvemateriale, og det er derfor hensigtsmæssigt at have bilag, der er op-daterede ifht. fx økonomisk udvikling samt den konkrete politiske og parlamentariske situation.
- Synopsen skal ikke læses op men i stedet ledsages af en mundtlig uddybning. Bedømmelsen af elevernes faglighed tager bl.a. afsæt i, i hvilken udstrækning de kan forklare, begrunde og uddybe de pointer, som er noteret i synopsen.

Under prøveform b

- Det samlede prøvemateriale skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet, og det betyder, at man ikke kan undlade eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder

samtidig, at der ikke behøver at være prøvemateriale, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.

- En opgave skal desuden udformes med afsæt i varieret empirisk materiale, og man skal undlade brug af lærebogsmateriale og faglige modeller i bilagsmaterialet. Da aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt, skal der tages højde herfor ved udarbejdelse af prøvemateriale, og det er derfor hensigtsmæssigt at have bilag, der er opdaterede ifht. fx økonomisk udvikling samt den konkrete politiske og parlamentariske situation.
- Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn, under hensyntagen til materialernes kompleksitetsgrad.

Denne tekst introducerer læseren til strukturen og det faglige indhold i merkantile eux-forløb. Teksten er målrettet lærere, som har ingen eller kun lidt kendskab til merkantile eux-forløb. Lærere med indgående kendskab til eux-forløb kan med fordel gå direkte til vejledningens afsnit 1.

De fem merkantile erhvervsuddannelser

Den merkantile eux opstod med EUD-reformen i 2014 og består af fem forskellige erhvervsuddannelser med eux-forløb. Et eux-forløb er en særlig tilrettelæggelse af en erhvervsuddannelse med gymnasiale fag.

De fem merkantile erhvervsuddannelser med eux-forløb er følgende:

- Detailhandelsuddannelsen med specialer (Detail)
- Kontoruddannelsen med specialer (Kontor)
- Handelsuddannelsen med specialer (Handel)
- Finansuddannelsen (Finans)
- Eventkoordinator (Event)

Detailhandelsuddannelsen, handelsuddannelsen og eventkoordinator kan tages som en ordinær erhvervsuddannelse (EUD) eller som eux-forløb, mens eux er en fast del af finansuddannelsen og kontoruddannelsen og derfor ikke kan fravælges. 'Med specialer' betyder, at eleven ved start på hovedforløbet skal vælge en specialisering eller en branche. Valget afhænger bl.a. af den virksomhed, eleven får praktikplads i. De forskellige specialemuligheder fremgår af bekendtgørelsen for den enkelte eud-uddannelse. En kontorelev kan f.eks. vælge speciale som lægesekretær. Handelseleven kan f.eks. vælge speciale som indkøbsassistent.

Uddannelsens opbygning

Hvis eleven søger ind mindre end to år efter afslutningen af 9. eller 10. klasse, består uddannelsen af fire dele: Et etårigt grundforløb (fordelt på GF 1 og GF 2), et etårigt studie-kompetencegivende forløb samt et ca. toårigt hovedforløb. Hvis eleven derimod har afsluttet grundskolen for mere end to år siden, starter eleven direkte på grundforløbets 2. del. Eleven skal i det tilfælde selv sørge for at opnå grundfagene dansk C, engelsk C og samfundsfag C forud for eller parallelt med GF2. Grundfagene skal være gennemført før optagelse på det studiekompetencegivende forløb.

Efter grundforløbets 2. del gennemfører eux-eleven det etårige studiekompetencegivende forløb, inden eleven fortsætter i hovedforløbet, som omfatter en praktikpladsaftale med en virksomhed inden for elevens valgte uddannelse. På hovedforløbet veksler eleven mellem praktikperioder i sin virksomhed og ca. 10 ugers skoleforløb med uddannelsesspecifikke erhvervsfag.

Fag og indhold i merkantil eux

På grundforløbets 1.del (GF1) har eleverne grundfagene dansk C, engelsk C og samfundsfag C. Eleverne har desuden en række introducerende erhvervsfag, som er fælles for alle erhvervsuddannelser. Fagene varer i alt 12 uger og omhandler bl.a. arbejdspladskultur, praktikpladssøgning, arbejdsplanlægning og faglig kommunikation i relation til det merkantile fagområde. Ved start på grundforløbets 2. del (GF2)

skal eleven vælge, hvilken af de fem uddannelser, som eleven vil optages på. I løbet af GF2 har eleverne matematik C, erhvervsinformatik C, virksomhedsøkonomi C, organisation C og afsætning C. På GF2 har eleverne desuden det uddannelsesspecifikke fag (USF), som varer fem uger. USF'en giver eleven faglige kompetencer inden for elevens valgte erhvervsuddannelse. Faget er tværfagligt og indeholder elementer fra f.eks. erhvervsinformatik, virksomhedsøkonomi og afsætning tonet mod elevernes specifikke erhvervsuddannelse. Detailelever undervises i f.eks. arbejdsopgaverne i en butik, kontorelever undervises i at planlægge og udføre administrative arbejdsopgaver, handelselever undervises i arbejdsopgaver inden for salg, indkøb og logistik osv.

I det etårige studiekompetencegivende forløb har eleverne udelukkende gymnasiale fag. I alle fem uddannelser er dansk A, engelsk B og informatik B obligatorisk. Eleverne kan vælge mellem enten matematik B eller virksomhedsøkonomi B, herudover vælges mellem erhvervsjura C, 2. fremmedsprog C (på finansuddannelsen kan finansiering C vælges) samt i nogle uddannelser også et tredje fag. Hertil kommer valgfag og erhvervsområdeprojektet. Indholdet i erhvervsområdet er beskrevet i vejledningen til læreplanen for erhvervsområdet.

I det ca. 2-årige hovedforløb, som følger efter det studiekompetencegivende forløb, veksler eleven mellem praktikperioder i sin virksomhed og ca. 10 ugers skoleforløb med uddannelsesspecifikke erhvervsfag.

Alle grundfag på grundforløb 1 og 2 (inkl. erhvervsfagene) læses efter fagbilagene fra [grund- og erhvervsfagsbekendtgørelsen](#). Det uddannelsesspecifikke fag på grundforløb 2 læses fra den enkelte uddannelsesbekendtgørelse. Fag på A- og B-niveau læses efter gymnasiale læreplaner. Fag på C-niveau i det studiekompetencegivende forløb læses efter de gymnasiale læreplaner eller efter grund- og erhvervsfagsbekendtgørelsen, hvis faget findes her. Det fremgår af uddannelsesbekendtgørelsen for den enkelte uddannelse, hvilke specifikke gymnasiale fag og læreplaner, som indgår og anvendes i det enkelte eux-forløb.

Lærere, der varetager undervisning efter gymnasiale læreplaner, skal jf. § 56 i lov om de gymnasiale uddannelser have gymnasial undervisningskompetence i det pågældende fag.

Faglige mål og rammer for eux-forløb

Mens den gymnasiale undervisning er styret af faglige mål, så er eud-undervisningen styret af konkrete kompetencemål, som er unikke for den enkelte eud-uddannelse og fastsat i bekendtgørelsen for denne. Eleven skal i skole- og praktikforløbene tilegne sig kompetencerne for at blive faglært. Et eksempel på et kompetencemål fra kontoruddannelsens hovedforløb er fx "Eleven kan udføre arbejdsfunktioner inden for en virksomheds administrative og merkantile arbejdsområde, herunder fx service, administration, koordinering, sagsbehandling, økonomi og statistik."

Ifølge eux-reglerne skal skoler, der udbyder eux-forløb sikre, at undervisningen i fag på gymnasialt niveau så vidt muligt knyttes an til den konkrete elevgruppes erhvervsuddannelser. Det vil blandt andet sige, at opgaver, projekter m.v. i rimeligt omfang giver mulighed for at inddrage viden, begreber og indhold fra den enkelte elevs uddannelse.

Arbejdsmarkedets parter og eux

Arbejdsmarkedets parter spiller en central rolle for eud og eux. Hver af de over 100 danske erhvervsuddannelser er styret af et fagligt udvalg sammensat af arbejdsgivere og arbejdstagere fra det pågældende jobområde, som uddannelsen uddanner til. Det faglige udvalg beslutter kompetencemålene for uddannelsen og fastsætter i samarbejde med ministeriet rammerne for uddannelsen på grundforløbets 1. og 2.del samt det studie-kompetencegivende forløb – beskrevet i en uddannelsesbekendtgørelse. Desuden står udvalget for rammerne og indholdet i de uddannelsesspecifikke erhvervsfag, som eleverne har i skoleperioderne på hovedforløbet – beskrevet i en uddannelsesordning. Det faglige udvalg godkender også praktikvirksomheder.

Oversigt over merkantile eux-forløb

Område	Beskrivelse
Detail	<p>Både eud og eux 2 års praktik som</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Salgsassistent (trin 1) 2) Digital handel (trin 1) 3) Convenience (trin 1) 4) Retail Manager (trin 2/speciale) 5) Dekorator/visual merchandiser (speciale) 6) Blomsterdekorator (speciale) <p>Læs mere om uddannelsesbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Læs mere om Detail (uddannelsesnævnet.dk)</p>
Kontor	<p>Kun eux Specialer - 2 års praktik som/i</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Administration 2) Advokatsekretær Lægeseekretær Offentlig administration 3) Revision Spedition og shipping Økonomi <p>Læs mere om uddannelsesbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Læs mere om Kontor (uddannelsesnævnet.dk)</p>
Handel	<p>Både eud og eux Specialer - 2 års praktik som</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Handelsassistent, salg 2) Indkøbsassistent 3) Logistikassistent 4) Digital handel B2B <p>Læs mere om uddannelsesbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Læs mere om Handel (uddannelsesnævnet.dk)</p>
Finans	<p>Kun eux Brancheprofil - 2 års praktik inden for</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Bank og realkredit 2) Liv og pension 3) Skadesforsikring <p>Uddannelsen fører til ansættelse som finansassistent i den finansielle sektor.</p> <p>Læs mere om uddannelsesbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Læs mere om Finans (uddannelsesnævnet.dk)</p>
Eventkoordinator	<p>Både eud og eux</p> <p>Uddannelsen har ikke specialer.</p> <p>2 års praktik inden for udvikling, planlægning og gennemførelse af events inden for oplevelsesområdet.</p> <p>Læs mere om uddannelsesbekendtgørelsen (retsinformation.dk) Læs mere om Eventkoordinator (uddannelsesnævnet.dk)</p>

Område	Beskrivelse
Uddannelsesordningen	<p>Uddannelsesordningen findes på EUD-uddannelsesadministrationen.dk</p> <p>Vejledning:</p> <ol style="list-style-type: none">1) Klik på "Find EUD-uddannelsesordning"2) Vælg "uddannelse " i feltet Uddannelse3) Vælg "Uddannelsesordning - generel tekst" i feltet Udskriftsdesign4) Klik på "Vis udskrift" <p>Læs mere om grundforløbet (uvm.dk)</p>

1 Identitet og formål

1.1 Identitet

“Samfundsfag omhandler danske og internationale samfundsforhold. Faget giver på et empirisk og teoretisk grundlag viden og kundskaber om og forståelse af de dynamiske og komplekse kræfter – nationalt, regionalt og globalt – der påvirker samfundsudviklingen. Ved at forbinde den aktuelle samfundsmæssige udvikling med sociologiske, økonomiske og politiske begreber kvalificeres elevernes standpunkter, handlemuligheder og viden, og eleverne opnår almindelse og studiekompetence.”

Fire forhold fra fagets identitet kan fremhæves. For det første: Fagets genstandsområde er danske og internationale samfundsforhold – ofte i et komplekst samspil. Det nationale genstandsområde omfatter også det lokale. For det andet: Faget er såvel empirisk som teoretisk funderet. Teoretisk stof står ikke alene, men knyttes til empirisk materiale. Fremhævelsen af det empiriske medvirker til, at faget ikke kommer til at fremstå som et spekulativt og rent teoretisk fag. Tilsvarende etableres en forbindelse mellem det empiriske og relevante begreber og teorier. Samspillet mellem teori og empiri er essentielt i samfundsfag og sikrer, at eleverne kan lære de faglige mål inkl. de metodiske færdigheder. For det tredje: Samfundsfag er også et holdningsfag, men standpunkter bør altid kvalificeres på et fagligt grundlag. For det fjerde: Samfundsfag er et undersøgende og nysgerrigt fag. I faget læses om aktuelle samfundsforhold, men centralt står også de aktivt opsøgende og udadventede aktiviteter – samfundsforhold er ikke udelukkende noget, der læses om, men også noget der undersøges.

Samfundsfag konstitueres af de samfundsvidenskabelige discipliner: Sociologi, økonomi og politologi. Hertil kommer samfundsvidenskabelig metode. En disciplinopdelt undervisning er ikke konsekvensen af dette – tværtimod planlægges undervisningsforløb tematisk således, at der ofte indgår begreber, teorier og metoder fra flere discipliner til belysning af de samfundsmæssige problemstillinger.

1.2 Formål

“Undervisningen skal fremme elevernes almindelse og studiekompetence. Almindelsen fremmes ved at give dem viden og kundskaber om og forståelse af danske og internationale samfundsforhold og den dynamik, der har indflydelse på udviklingen i det moderne samfund. Almindelsen skal endvidere fremmes ved at give eleverne lyst og evne til at forholde sig til og deltage i den demokratiske debat og gennem undervisningens indhold og arbejdsformer engagere eleverne i forhold af betydning for demokratiet og samfundsudviklingen. Elevernes innovative kompetencer skal fremmes, således at eleverne med brug af faget lærer at tænke løsningsorienteret i forhold til virkelighedsnære samfundsmæssige problemer. Elevernes studiekompetence skal udvikles ved anvendelse af viden, begreber, teori og metoder fra de samfundsvidenskabelige discipliner på konkrete samfundsfaglige problemstillinger. Undervisningen skal fremme elevernes selvstændighed og tillid til at kunne diskutere og tage stilling til samfundsmæssige problemstillinger på et fagligt kvalificeret niveau.”

Samfundsfag bidrager til at opfylde de mål, som er anført i Lov om de gymnasiale uddannelser. Det gælder både det studieforberegende som at anvende forskellige arbejdsformer, selvstændighed, abstraktionsevne, samarbejde og sans for at opsøge viden og det almindende som personlig myndighed, forholde sig reflekterende og ansvarligt til omverdenen (medmennesker, natur og samfund), egen udvikling og kritisk sans. Faget giver forudsætninger for aktiv medvirken i et demokratisk samfund, herunder forståelse for mulighederne for individuelt og i fællesskab at bidrage til udvikling og forandring samt forståelse af såvel det nære og det europæiske og globale perspektiv. Ligeledes bidrager samfundsfag til udvikling af elevernes innovative kompetencer, idet eleverne lærer at anvende viden, begreber, teori og metode til at undersøge konkrete samfundsmæssige problemer, forholde sig til eksisterende løsninger og til at opstille og diskutere egne løsningsforslag.

2 Faglige mål og fagligt indhold

De faglige mål angiver det, eleven skal kunne ved undervisningens afslutning, mens kernestoffet angiver de stofområder, som er uomgængelige for at kunne opfylde de faglige mål. De faglige mål, kernestof og supplerende stof skal ses i sammenhæng med hinanden: Eleverne skal kunne anvende viden om samfundsfaglige metoder, begreber, sammenhænge og enkle teorier til at forklare, undersøge og diskutere aktuelle og konkrete problemstillinger og udviklingstendenser, som typisk er i det supplerende stof. Eleverne opfylder de faglige mål ved at anvende kernestof på empiri, som ofte findes i det supplerende stof. Eleverne informeres om, hvilke faglige mål der er de centrale i et forløb.

2.1 Faglige mål

De faglige mål kan opdeles i overordnede, disciplinorienterede og metodiske mål. De to første mål er overordnede og vil typisk indgå i alle forløb:

- *"anvende og kombinere viden og kundskaber fra fagets discipliner til at undersøge aktuelle samfundsmæssige problemstillinger i Danmark og andre lande og diskutere foreliggende og egne løsninger herpå"*
- *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet samt enkle teorier til at forklare og diskutere samfundsmæssige problemstillinger"*

Målene understreger fagets aktualitet, at faget er problemorienteret og at der er et samspil mellem teori og empiri. I undersøgelsen af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger lærer eleverne både at *anvende* viden fra én af fagets discipliner og at *kombinere* viden fra flere af fagets discipliner. Eleverne lærer at *anvende viden, begreber og faglige sammenhænge fra kernestoffet*. Det betyder, at de for alle elementer i kernestoffet har lært om og kan anvende viden, begreber og faglige sammenhænge til at forklare problemstillinger, herunder problemstillinger vedr. udviklingstendenser. Eleverne lærer desuden at anvende *enkle teorier*. Ved en enkel teori forstås en generel årsagssammenhæng mellem få variable indenfor et afgrænset område.

Eleven motiveres til at følge med i den *aktuelle* samfundsmæssige debat, dvs. holde sig orienteret om væsentlige begivenheder lokalt, nationalt og internationalt. Eleven lærer at anvende begreber og enkle teorier til at forklare og forholde sig til de aktuelle problemstillinger. At man skal undersøge *problemstillinger i Danmark og andre lande* betyder, at man kan undersøge problemstillinger i Danmark og i andre lande hver for sig, men også med fordel kan anvende komparativ metode til at sammenligne forholdene i Danmark og et andet land vedr. en eller flere problemstillinger.

Eleverne lærer at undersøge og diskutere *foreliggende* løsninger på virkelighedsnære problemstillinger og anvender dette som afsæt til selv på et fagligt grundlag at udarbejde og diskutere *egne* løsningsforslag. Eleverne er aktive med at udvikle nye løsninger fx i forhold til udfordringer i håndtering af et bestemt politikområde i elevernes kommune som fx erhvervs politik, ældrepolitik, socialpolitik og miljøpolitik.

I forbindelse med diskussion af foreliggende og egne løsninger kan man samarbejde med eksterne partnere som fx finansielle institutioner, virksomheder, regioner og kommuner.

Dette giver gode muligheder for udadrettede aktiviteter og metodiske undersøgelser. På den måde forenes den abstrakte, teoretiske tilgang med en konkret og virkelighedsnær tilgang. Det vil ofte være hensigtsmæssigt at lade eleverne arbejde med autentiske udfordringer, men også fiktive cases kan anvendes i det indledende arbejde med træning af elevernes innovative kompetencer.

De næste tre mål er disciplinorienterede:

- *"undersøge og dokumentere et politikområde, herunder betydningen af EU og globale forhold"*

Eleven lærer at undersøge et politikområde (fx erhvervs-, klima-, miljø-, social-, uddannelses-, arbejds- markeds-, medie- eller udlændingepolitik eller regulering af den finansielle sektor) således, at centrale aktører og deres interesser er kendt og væsentlige begivenheder (fx politiske beslutninger, forlig) og udviklingstendenser er behandlet. Desuden inddrages, hvordan politikområdet er påvirket af EU og globale forhold. Et eksempel herpå kan være erhvervs politik eller klimapolitik. Det kan være oplagt at tage afsæt i en konkret politisk beslutning og undersøge processen under anvendelse af begreber fra kernestoffet (magt, partiadfærd).

- *"sammenligne og forklare sociale og kulturelle mønstre"*

Målet omfatter anvendelse af begreber og enkle teorier fra det sociologiske stofområde i et komparativt perspektiv: Eksempelvis kan man arbejde med integration af indvandrere i Danmark og England, herunder fremdrage ligheder og forskelle eller med en sammenligning af forskellige kundesegmenter. I arbejdet med målet vil det være naturligt at inddrage statistisk materiale til at kortlægge sociale og kulturelle mønstre, herunder kunne anvende forskellige klassifikationer. Forklaringer vil normalt indeholde teoretiske elementer omhandlende integration eller social ulighed.

- *"undersøge konkrete økonomiske prioriteringsproblemer i Danmark og EU og diskutere løsninger herpå"*

Målet lægger op til at anvende det økonomiske kernestof på konkrete *prioriteringsproblemer*. Et prioriteringsproblem kan eksempelvis være mellem økonomisk vækst og bæredygtig udvikling, mellem vækst og lighed eller mellem frit marked og stram regulering af erhvervslivet. Det diskuteres, om det er et valg mellem to alternativer, eller om det er muligt at opnå begge dele samtidig. Også mikroøkonomiske prioriteringer i forbindelse med velfærdssamfundet eller erhvervs politik kan indgå. Oplagt vil det være at inddrage Finanslov, kommunale budgetter eller andre former for synlige politiske prioriteringer. Fx kan forholdet mellem skattepolitiske og velfærdspolitiske målsætninger undersøges. At kunne *diskutere løsninger* indebærer systematisk at kunne opstille fordele og ulemper ved forskellige løsninger. Det kan eksempelvis være fordele og ulemper ved skattelettelser eller fordele og ulemper ved en stram regulering af erhvervslivet.

De følgende seks mål er metodiske:

- *"behandle problemstillinger i samspil med andre fag"*

Samfundsfag kan så vidt det er muligt indgå i samspil med andre fag som fx dansk, engelsk og afsætning. Det kunne fx være samspil omkring identitetsdannelse, socialisering, sociale medier, social arv og mønsterbrydere og med afsætning om erhvervs politik.

- *"demonstrere viden om fagets identitet og metoder"*

Fagets identitet og metoder indeholder et samspil mellem teori og empiri, og at sociologiske, økonomiske og politologiske begreber og teorier anvendes til at undersøge konkrete, aktuelle samfundsforhold. Eleverne lærer at anvende og vurdere muligheder og begrænsninger ved kvantitativ og kvalitativ metode og værdien af at anlægge et komparativt perspektiv.

- *"formulere faglige problemstillinger og indsamle, kritisk vurdere og bearbejde dansk og fremmedsproget materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere"*

Målet indeholder faserne i en undersøgelse som fx i et større eller mindre projektarbejde med udarbejdelse af en rapport, synopsis, disposition eller lignende:

a) Problemformulering med problemstillinger: Problemformuleringen skal være af samfundsmæssig karakter, dvs. omfatte en gruppe mennesker og berøre sociale strukturer og værdier, der er vigtige for samfundet. Endvidere skal problemformuleringen kunne belyses ud fra forskellige faglige synsvinkler og holdninger. Problemstillingerne er konkrete og giver mulighed for inddragelse af både empiri og teori.

b) Undersøgelse: Kunne indsamle, vurdere og bearbejde materiale. Materialet vil typisk komme fra bøger, aviser, internet, databaser m.v. og lægger dermed op til en kildekritisk tilgang. Eleverne lærer at

forholde sig kritisk til materialerne ved at undersøge, hvem der er afsender, hvilke interesser afsender har i at påvirke modtager med den fremlagte information, og hvordan man som modtager kan tage højde for dette fx ved at søge information om det samme hos flere forskellige kilder. Eleverne lærer om, hvordan politisk misinformation spredes, og hvordan man kan forsøge at spotte misinformation bl.a. ved at undersøge, om oplysningerne stammer fra en troværdig kilde. Ved empiriske undersøgelser skal eleverne selv anvende kvantitative, kvalitative og komparative metoder, dvs. selv lave dataindsamlingen. Eleverne inddrager fremmedsproget materiale af en passende sværhedsgrad.

c) Bearbejde: En bearbejdning kan bestå i at sammenstille talmæssige oplysninger i en tabel eller et diagram. Også tekster kan bearbejdes, fx ved i et skema at sammenstille forskellige politiske partiers holdninger til det samme politikområde eller ved at lave et analytisk display med afsæt i kvalitativt materiale.

d) Konkludere: Eleverne lærer at kunne formulere en præcis konklusion på undersøgelsen af en given problemstilling.

e) Formidle: Eleverne lærer at formidle resultaterne af deres arbejde i et præcist sprog med anvendelse af faglige begreber på fagets taksonomiske niveauer. Formidlingen kan antage flere forskellige former. Fx kan præsentationsprogram, indlæg på en elektronisk konference, skriftlig rapport, synopsis eller disposition danne grundlag for en mundtlig fremlæggelse af en undersøgelse.

- *"påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser ved hjælp af tabeller, diagrammer og enkle modeller og egne beregninger og diagrammer med brug af digitale hjælpemidler"*

Målet betyder, at eleverne lærer at kunne foretage beregninger og udarbejde diagrammer og at kunne anvende beregninger, tabeller, diagrammer og enkle modeller til at påvise faglige sammenhænge og udviklingstendenser. Kravet om *egne beregninger* vil typisk knyttes til tabeller med absolutte tal, hvor beregninger kan bidrage til at tydeliggøre en udviklingstendens eller en sammenhæng. Beregninger omfatter indekstal, procentvis vækst og procentandele, og resultaterne præsenteres i en tabel og i et relevant diagram, der tydeliggør udviklingstendenser eller sammenhænge. Beregninger og diagrammer udarbejdes *med brug af digitale hjælpemidler*, som typisk vil være regneark. Eleverne lærer at overveje, hvilke typer af beregninger og diagrammer, der er bedst egnet til at illustrere en given udvikling eller sammenhæng. Eleverne lærer at vælge mellem og tolke forskellige typer *diagrammer* (kurve-, søjle- og cirkeldiagrammer). Diagrammer forsynes med diagramtitel, aksetitler, måleenhed(er) og forklaring på kurver, søjler mm. Der kan med fordel arbejdes med konkrete eksempler fra erhvervslivet og arbejdsmarkedet.

- *"formidle faglige sammenhænge på en struktureret og nuanceret måde på fagets taksonomiske niveauer med anvendelse af fagets terminologi"*
- *"på et fagligt grundlag argumentere sammenhængende og nuanceret for egne synspunkter og indgå i en faglig dialog."*

Målene stiller krav om, at eleven kan formulere sig mundtligt og skriftligt om faglige sammenhænge, herunder anvende *fagets terminologi*, dvs. begreber fra kernestoffet. Eleven skal være bevidst om, hvornår vedkommende er på hhv. redegørelses-, undersøgelses- eller diskussionsniveau (*fagets taksonomiske niveauer*). At kunne *argumentere sammenhængende* indebærer, at eleven kan opstille flere argumenter – enten sideordnet eller i sekvens – for et bestemt synspunkt, ligesom argumenterne skal være fagligt underbyggede, dvs. indeholde begreber fra kernestoffet. *Nuanceret* betyder at argumentationen indeholder flere synsvinkler og aspekter.

2.2 Kernestof

"Gennem kernestoffet skal eleverne opnå faglig fordybelse, viden og kundskaber."

Kernestoffet er de stofområder, som er uomgængelige for at nå de faglige mål og dermed det, eleverne skal vide. De enkelte obligatoriske områder i listen over kernestof skal ikke opfattes isoleret. Hvert enkelt område behandles tematisk sammen med andre obligatoriske områder. Omtalen af de enkelte områder må ikke opfattes som en udtømmende liste, men en anvisning på nogle af de muligheder, der ligger i området.

Af overskuelighedsgrunde er kernestoffet i læreplanen opdelt i de tre discipliner: Sociologi, politik og økonomi. Hertil kommer metode for at understrege metodestoffets betydning. Det er ikke et signal om, at undervisningen skal struktureres efter de tre discipliner – tværtimod: Undervisningen tilrettelægges tematisk, dvs. med afsæt i aktuelle faglige problemstillinger inden for eller på tværs af disciplinerne.

2.2.1 Sociologi

- *“identitetsdannelse og socialisering”*

Eleverne opnår forståelse af samspillet mellem individ og samfund set fra det enkelte individ (*identitetsdannelsen*) og samfundet (*socialisering*), herunder betydningen af socialisering som integrationssskabende proces. Identitetsdannelse omfatter socialisering med fokus på det enkelte individ. Dvs. en undersøgelse af de elementer, der bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse. I arbejdet med stofområdet vil indgå hvilke faktorer, der påvirker identitetsdannelsen: Familien, institutioner, venner, medier, uddannelse, arbejde, køn m.v., men også hvordan forskellige processer (fx forbrug og anerkendelse) kan påvirke identitetsdannelsen. Desuden kan det inddrages, hvordan kønsidentitet og seksualitet bidrager til dannelsen af individets selvopfattelse. Sociologiske begreber vil bl.a. være: Normer, roller, rollekonflikter, social kontrol og dobbeltsocialisering. Elevernes livshistorier (fx interviewe hinanden på klassen) kan også indgå i forløbet, og fremadrettet kan elevernes mulige valg af karriere inddrages. Identitetsdannelse og socialisering ses også i et historisk og teoretisk perspektiv, herunder konsekvenserne af individualisering, aftraditionalisering, refleksivitet, opsplnitning af tid og rum, ontologisk usikkerhed m.v.

- *“politisk meningsdannelse og medier, herunder adfærd på de sociale medier”*

Politisk meningsdannelse og medier omfatter samspillet mellem medierne og den politiske meningsdannelse, herunder mediernes betydning i den politiske beslutningsproces (dagsordensættende funktion), virkningen af medier (effektteorier) og hvordan det politiske system og politikerne anvender medierne til at fremme bestemte budskaber (spin) i en bestemt ramme (framing). Det vil være oplagt at følge en bestemt politisk begivenhed i medierne. Hvordan dækkes begivenheden af de forskellige medier, og hvad er effekten? Hvilken rolle spiller medierne for demokratiet? Mere konkret kan eleverne selv prøve at arbejde innovativt med politisk kommunikation i form af taler, pressemeddelelser, rollespil m.v.

Eleverne kan ved hjælp af faglige begreber (fx frontstage/backstage, social anerkendelse, selvsceneargørelse) og empiriske materiale undersøge *adfærd på de sociale medier*. Eleverne lærer at deltage i en debat om et relevant samfundsfagligt emne på de sociale medier med andre elever eller borgere jf. uddannelsernes formål om aktiv medvirken i et demokratisk samfund. Det kan ske i en lukket gruppe på de sociale medier og/eller åbent på de sociale medier. Eleverne reflekterer i den forbindelse over kriterier for en god demokratisk samtale (gensidig forståelse og respekt, herredømmefri samtale). Desuden kan man arbejde med hvordan aktørers adfærd samt strukturelle dynamikker på de sociale medier kan være med til at understøtte nye protestbevægelser (fx #MeToo-bevægelsen). Der kan med fordel samarbejdes med dansk og andre sprogfag på ovenstående områder.

Undervisningen kan med fordel inddrage erhvervslivets brug af de sociale medier i forhold til kunderne. Det kan fx være hvordan en virksomhed markedsfører sig på facebook, instagram eller andre sociale medier.

- *“social differentiering og kulturelle mønstre i forskellige lande, herunder Danmark”*

I arbejdet med *social differentiering* vil det være naturligt at inddrage forskellige klassifikationer, begreberne social arv og social mobilitet og enkel teori om social differentiering fx med udgangspunkt i Bourdieu. Det vil desuden være muligt at arbejde innovativt og problemløsende med konkrete problemstillinger i mindre projekter. Det kunne eksempelvis ske gennem at lade eleverne arbejde med marginalisering som emne og herunder opstille konkrete problemstillinger, som fx hvordan kan man mindske den sociale marginalisering i et lokalt boligområde? Eleverne undersøger problemets karakter og omfang under inddragelse af relevant teori og empiri. Eleverne behandler eksisterende forsøg på løsning af problemet, udarbejder deres eget bud på en løsning og vurderer konsekvenser heraf.

Eleverne kan arbejde med levevilkår, muligheder, behov, kulturelle normer og værdier i forskellige samfundsgrupper. På den måde kan eleverne opnå indsigt i samfundsgruppernes livssituation, som kan have betydning for, hvordan eleverne kommer til at møde dem fx som kunder i erhvervslivet eller som borgere i en kommunal forvaltning.

De *kulturelle mønstre* beskriver værdier og normer i forskellige grupperinger. Begreber som kultur, integration (pluralistisk integration, assimilation og segregation), subkultur, etnicitet/nationalitet og mono-/multikulturelt samfund vil være relevante.

Social differentiering og kulturelle mønstre *i forskellige lande, herunder Danmark* kan fx omfatte komparative undersøgelser af omfang af og syn på ulighed i henholdsvis Danmark og USA eller hvilke kulturelle mønstre, der præger efterkommere i henholdsvis Tyskland og Danmark. Man kan i forlængelse heraf undersøge, hvorvidt der er sociale og/eller kulturelle konflikter og årsagerne hertil. Det kan med fordel ske i samarbejde med det relevante sprogfag og med anvendelse af fremmedsprogede tekster af passende sværhedsgrad.

2.2.2 Politik

- *”politiske ideologier, skillelinjer og partiadfærd”*

Eleverne lærer hovedtrækkene i de tre klassiske politiske ideologier (liberalisme, konservatisme og socialisme), herunder menneskesyn og holdninger til lighed/frihed og marked/stat/civilsamfund. Desuden indgår blandingsformer som fx socialliberalisme og socialdemokratisme samt andre relevante ideologier som fx nationalisme. Ideologiernes betydning for partiers politik undersøges, og højre-venstre skalaen inddrages.

Eleverne lærer om de *politiske skillelinjer* ud fra værdipolitik og fordelingspolitik, og hvordan partierne placerer sig og bevæger sig i forhold til de to dimensioner, samt hvor nye partier opstår. Det vises, hvordan ideologier og skillelinjer kommer til udtryk i konkret politik om værdipolitiske og fordelingspolitiske emner.

Partiadfærd omhandler, hvordan partiernes stillingtagen afhænger ikke blot af ideologi, men også af opinionen og af forhold til andre partier (Molins model). Desuden inddrages Kaare Strøms teori om partiernes valg mellem tre typer strategier og Downs teori ud fra rational choice.

- *”magtbegreber og demokratiopfattelser samt rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene.”*

Eleverne lærer at anvende forskellige *magtbegreber* (magt som ressource og struktur; direkte og indirekte magt), som med fordel kan tydeliggøres i arbejdet med konkrete beslutningsprocesser. Magtbegreber ses i sammenhæng med forskellige *demokratiopfattelser* (direkte og indirekte; konkurrence- og deltagelses-/deliberativt demokrati) og hvordan demokratiopfattelser konkret kommer til udtryk.

I forbindelse med *rettigheder og pligter* opnår eleverne kendskab til både de rettigheder og pligter, der følger af at leve i et demokratisk samfund. Både statsborgerskab og det bredere medborgerskab kan inddrages, og eleverne opnår en bevidsthed om rollen som aktiv medborger. Et grundlag vedrørende rettigheder kan være det brede medborgerskabsbegreb (T.H. Marshall) med civile rettigheder (ret til personlig frihed), politiske rettigheder (ret til demokratisk deltagelse) og sociale rettigheder (ret til social velfærd). Pligter så som værnepligten og undervisningspligten indgår. Forholdet mellem rettigheder og pligter kan diskuteres, fx om retten til demokratisk deltagelse også er en pligt til demokratisk deltagelse, om ret til sociale velfærdsydelser også forpligter til at være aktivt arbejdssøgende og om medborgere har pligt til at være aktivt opsøgende på borger.dk og følge op på henvendelser fra det offentlige i deres e-boks. I et bæredygtighedsperspektiv kan pligt til miljørigtig adfærd diskuteres. Både rettigheder og pligter kan knyttes til de klassiske ideologiers forskellige værdigrundlag: Liberalismens fokus på rettigheder, konservatismens fokus på pligter i et organisk fællesskab og socialismens fokus på solidaritet. Desuden kan menneskerettigheder og betydningen af globalt medborgerskab inddrages.

"Ligestilling mellem kønnene" kan behandles deduktivt med afsæt i formålet i lov om ligestilling og derefter arbejde med eksempler på områder, hvor der er opnået ligestilling, og hvor ligestilling er fraværende og årsager hertil. Forskelle mellem formel og reel ligestilling kan indgå. Ligestilling kan knyttes til rettigheder og pligter, ved at undersøge om der er ligestilling mht. civile, politiske og sociale rettigheder og mht. pligter. En induktiv tilgang kan tage afsæt i elevernes egne erfaringer med ligestilling og manglen på samme i forskellige arenaer (familie, fritid, sociale medier, forening, skole, job) og efterfølgende diskutere årsager, konsekvenser og løsninger. I forlængelse heraf kan eksempler på kønsproblematikker også inkluderes via undersøgelse og diskussion af seksuel chikane i forskellige sammenhænge (eksempelvis i uddannelsessystemet eller på arbejdspladsen). Ligestilling kan behandles både økonomisk, sociologisk og politisk samt komparativt ift. andre lande.

- "*politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng, herunder de politiske systemer i Danmark og EU*"

Politiske beslutningsprocesser i Danmark i en global sammenhæng ses i sammenhæng med målet om at undersøge et politikområde. Eleverne lærer om lovgivningsprocessen i Danmark – både den formelle og den reelle, hvor folketingsfasen kompletteres med faserne: idefase, forberedelsesfase og implementeringsfase. I gennemgangen af lovgivningsprocessen indgår de muligheder forskellige aktører har for at påvirke lovgivningens indhold. Det er oplagt at bruge Folketingets hjemmeside til at følge en konkret lovgivningsproces, herunder partiernes synspunkter, forskellige interesseorganisationers høringsvar og om de har påvirket det vedtagne lovforslag. Globale påvirkninger som fx kriser, konflikter og flygtningestrømme, EU-beslutninger som rammesættende for national lovgivning og betydningen af internationale konventioner indgår i området.

Eleverne lærer om *det politiske system i Danmark*, herunder de forskellige aktører på det nationale niveau (vælgere, partier, Folketing, regering, centraladministration, domstole, interesseorganisationer, græsrodsbevægelser, medier) og det lokale niveau (kommunalbestyrelser). Grundlæggende karakteristika ved det danske politiske system indgår: Valgmåde, parlamentarisme, Folketingets kontrol og magtens tredeling. Omkring *det politiske system i EU* lærer eleverne om de centrale aktører (Parlament, Ministerråd, Kommission m.v.), og hvordan de spiller sammen i EU-beslutningsprocessen. Heri indgår desuden forholdet mellem det nationale og overnationale (føderale) niveau. Eleverne lærer at anvende en generel model (fx David Eastons) til beskrivelse af et politisk system.

2.2.3 Økonomi

- "*velfærdsprincipper, herunder stat, marked og civilsamfund*"

Begreber for velfærdsmodeller (universel, selektiv og residual) og de velfærdsprincipper, der gælder for staten (politisk styring, politisk bestemt udbud og pris, skattefinansiering, omfordeling), markedet (udbud og efterspørgsel som bestemmende for pris og produktion) og det civile samfund (frivillighed), indgår, og hvordan principperne kommer til udtryk ved løsningen af konkrete velfærdsopgaver. Eleverne lærer begreber for ændringer i samspillet mellem staten, markedet og det civile samfund, fx brugerbetaling, udlicitering, privatisering, forsikringsordninger og valgfrihed. Området kan med fordel ses i sammenhæng med ideologier.

Velfærdsprincipperne/velfærdsmodellerne, herunder begreberne stat og marked kan fx illustreres gennem forskellige pensionsordninger. Folkepensionen illustrerer den universelle model, arbejdsmarkedspensioner afspejler den selektive model og private pensionsordninger eksemplificerer den residuale model. På den måde kan bankers og pensions- og forsikringssektors rolle og samspil med den offentlige sektor illustreres. Man kan fx inddrage konkrete eksempler på personers pensionsordninger. Samtidig kan partiernes og ideologiernes forskellige holdning til velfærdsmodellerne, pensionsordninger og forholdet mellem stat og marked inddrages og diskuteres.

I tilknytning til velfærdsprincipper inddrages statens indtægter og udgifter. Principper for skat og sociale ydelser og deres betydning for individers adfærd kan med fordel inddrages. Det kan fx handle om individers incitamenter til at arbejde eller forsikre sig, herunder pensionsdækning.

- *“det økonomiske kredsløb, økonomiske mål, herunder bæredygtig udvikling, og økonomisk styring nationalt og regionalt ”*

Det økonomiske kredsløb indeholder en række sektorer og de økonomiske sammenhænge imellem dem. Den private og den offentlige sektors rolle i det økonomiske kredsløb kan inddrages ved fx at tage udgangspunkt i en virksomhed, en kommune eller staten.

Eleverne lærer om de velkendte økonomiske mål (karakteristika for en god økonomi), herunder *bæredygtig udvikling*. *Økonomisk styring nationalt og regionalt* (EU) omfatter både økonomiske politikker (finanspolitik, pengepolitik, strukturpolitik/erhvervs politik) og styring af markedet (afgifter, kvoter, tilskud). Når eleverne skal lære om samfundsøkonomiske sammenhænge kan der med fordel tages udgangspunkt i privatøkonomiske forhold. Fx kan der ved behandling af finanspolitik og skat tages udgangspunkt i en årsopgørelse. Rentens betydning for privatøkonomiske beslutninger om optagelse af lån til køb af bolig og bil er et godt afsæt for pengepolitik, og man kan herunder inddrage renten ved forskellige låneformer. Samspillet mellem privatøkonomi og samfundsøkonomi kan illustreres ud fra en families budget, og hvordan finans- og strukturpolitiske indgreb påvirker familiens økonomi. Og omvendt hvordan familiens privatøkonomiske beslutninger fx om at øge opsparingen eller optage lån til forbrug vil påvirke samfundsøkonomien.

- *“globaliseringens og EU’s betydning for den økonomiske udvikling i Danmark, herunder konkurrenceevne og arbejdsmarkedsforhold”*

Globaliseringens og EU’s betydning for den økonomiske udvikling i Danmark omfatter, at dansk økonomi er integreret i den europæiske og globale økonomi i form af handel, investering, kapitalbevægelser og mobil arbejdskraft, og hvilken betydning det har for centrale økonomiske mål. Fordele og ulemper ved globalisering og den frie bevægelighed for varer, tjenester, kapital og arbejdskraft i det indre marked i EU diskuteres. For en åben økonomi som den danske får *konkurrenceevne* en voksende betydning. I behandlingen indgår flere konkurrenceevnebegreber som fx lønkonkurrenceevne og strukturel konkurrenceevne. Begrebet konkurrencestat kan med fordel indgå i en diskussion af globaliseringens konsekvenser.

Arbejdsmarkedsforhold omfatter den danske model og flexicurity. Der indgår, at løn- og arbejdsvilkår i princippet ved overenskomstforhandlinger aftales af arbejdsmarkedets parter uden statslig indblanding (den danske model), og at lønmodtagerne til gengæld for kortere opsigelsesvarsler har en vis indkomsttryghed (socialt sikkerhedsnet) fra velfærdsstaten (flexicurity). Arbejdsmarkedsforhold ses i sammenhæng med EU’s indre marked, herunder hvordan den øgede tilgang af arbejdskraft fra EU-landene påvirker løndannelse (løndumping?) og udfordrer den universelle velfærdsstat (velfærdsturisme?) samt om den danske model kan opretholdes. Eleverne lærer om, hvordan globaliseringen påvirker arbejdsmarkedet i form af outsourcing og insourcing, fremmer den teknologiske udvikling (fx robotter og kunstig intelligens) og medfører strukturelle ændringer på arbejdsmarkedet som fx øget mobilitet, voksende prekariat og øget behov for efteruddannelse.

Man kan desuden inddrage elevernes kommende egen rolle og indflydelsesmuligheder på arbejdsmarkedet ved fx at inddrage forhold i de brancher, som eleverne kunne tænke sig at arbejde i. Man kan med fordel besøge en virksomhed eller en kommune og tale med en leder om arbejdspladsens organisation og med en tillidsrepræsentant om medarbejdernes organisering i en fagforening. Man kan desuden høre om, hvordan en virksomhed forbedrer sin konkurrenceevne.

2.2.4 Metode

- *“komparativ, kvantitativ og kvalitativ metode”*

Komparativ metode består i at sammenligne samfundsforhold med det formål at identificere, undersøge og forklare forskelle, ligheder og evt. sammenhænge og der kan anvendes såvel tal og tekst som data. Komparativ metode anvendes til at teste, om visse uafhængige variable har betydning eller ej. Ud fra nogle cases fx forskellige lande undersøges om en uafhængig variabel (fx velfærdsmodel) har betydning for en afhængig variabel (fx beskæftigelsesfrekvens for udlændinge). Komparative undersøgelser være longitudinale (sammenligning på tværs af tid) eller tværsnitsundersøgelser (sammenligning af fænomen på tværs af eksempelvis landegrænser). I samspil med fremmedsprog kan brug af komparativ metode med fordel have en fremtrædende placering.

Kvantitativ metode handler om kvantificering af sociale fænomener ved hjælp af tal og omfatter forskellige metoder til indsamling og bearbejdning af kvantitative data. Indsamlingen kan ske enten med brug af statistisk materiale, som eleven selv finder på nettet (fx i databaser) eller andre steder eller ved egentlige empiriske undersøgelser (spørgeskema). Bearbejdning af data sker med brug af beregninger (procentvis andel, procentvis vækst eller indekstal) og konstruktion af diagrammer (kurve-, søjle og cirkeldiagram) i regneark eller netbaseret fx i statistikbanken eller surveybank.

Kvalitativ metode tager afsæt i anvendelse af tekst som data til at undersøge sociale fænomener med den hensigt at opnå en nuanceret forståelse af det givne fænomen. Det kan eksempelvis foregå gennem udførelse af interviews, observationsstudier eller brug af foreliggende kvalitative data som fx interviews i artikler, ytringer på de sociale medier mm. Eleverne lærer at opstille problemstillinger, udarbejde interviewguides, gennemføre interviews og bearbejde svarene og konkludere. Interviews kan optages på video og bruges til at producere en video om det undersøgte emne. Eleverne lærer, hvordan man systematisk kan bearbejde kvalitative data fx med brug af display eller indholdskodning.

Gennem brug af kvantitative og kvalitative data lærer eleverne samtidig at vurdere styrker og svagheder ved brug af kvantitative og kvalitative data til undersøgelse af en bestemt problemstilling jf. det faglige mål om at ... *kritisk vurdere og bearbejde ... materiale, herunder statistisk materiale, til at undersøge og diskutere problemstillinger og konkludere*. Blandt styrkerne ved kvantitative data i form af en spørgeskemaundersøgelse læres, at de kan anvendes til at udlede generelle tendenser/mønstre om hele populationen, hvis stikprøven er repræsentativ og tilstrækkelig stor. Blandt svaghederne læres, at kvantitative data som regel ikke giver en uddybende forståelse af, hvorfor respondenterne mener eller handler, som de har svaret, at de gør. Her kan kvalitative data i form af individuelle interviews med fordel inddrages til at give en dybere forståelse af, hvorfor mennesker mener og handler, som de gør, og dermed en dybere forståelse af en problemstilling. Svagheden ved kvalitative data er, at de typisk ikke kan generaliseres til hele populationen.

Eleverne lærer med afsæt i styrker og svagheder ved kvantitativ og kvalitativ data om samspillet mellem de to former for data og lærer at vurdere, hvordan de kan supplere hinanden. Fx kan interviews med en eller flere efterkommere, der bryder med den sociale arv, ses i samspil med data om antallet af mønsterbrydere blandt efterkommere. Eleverne lærer at undersøge, om de kvalitative data er typiske eller atypiske eksempler ifølge de kvantitative data. På den måde ser eleverne både de mest udbredte mønstre og opnår en dybere forståelse af, hvilke årsager der kan være til disse mønstre.

2.3 Supplerende stof

I læreplanen understreges flere forhold. For det første at begreber og enkle teorier fra kernestoffet skal anvendes på det supplerende stof for at kunne opfylde de faglige mål. For det andet at aktualitetsdimensionen især sikres ved hjælp af det supplerende stof. For det tredje at det supplerende stof typisk består af tekster (artikler, ytringer på sociale medier, taler), statistik (tabeller, figurer) og klip fra elektroniske medier (uddrag fra nyhedsudsendelser, reportager og debatprogrammer). Det supplerende stof kan desuden bestå af andre visuelle repræsentationer af virkeligheden som fx billeder, satiriske illustrationer, fysiske artefakter eller udformning af byrum. For det fjerde at der indgår materiale på fremmedsprog. Endelig bidrager supplerende materiale til fagligt samspil som er omtalt under punkt 3.4., og der indgår udadvendte aktiviteter, som er omtalt under punkt 3.2.

2.4 Omfang

“Det forventede omfang af fagligt stof er normalt svarende til 400-600 sider.”

Omfanget af fagligt stof anføres i beskrivelsen af den gennemførte undervisning (undervisningsbeskrivelsen), der færdigredigeres ved afslutningen af undervisningen i det enkelte fag. Omfanget angives normalt med en sådan detaljeringsgrad, så det af undervisningsbeskrivelsen fremgår, hvorledes det faglige stof har været vægtet i undervisningsforløbet. Dette kan fx ske ved at angive et skønsmæssigt sidetal eller en procentvis fordeling af stoffet.

Når faget bygger videre på C-niveauet i erhvervsuddannelserne, indgår stof læst på C-niveau i optællingen af det samlede stof.

3 Tilrettelæggelse

3.1 Didaktiske principper

Undervisningen i samfundsfag tager afsæt i elevernes eksisterende viden om samfundet, deres faglige forudsætninger fra folkeskolen og ofte også i deres undren og nysgerrighed vedrørende aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Undervisningen udstyrer eleverne med redskaber til at forstå og forholde sig til den verden, de færdes i, og bidrager på den måde til elevernes overgang fra at være folkeskoleelever til at være gymnasieelever, idet undervisningen understøtter, at eleverne udvikler selvstændighed, samarbejdsevne og evne til informationssøgning og -håndtering.

Undervisningen tilrettelægges *tematisk*: Aktuelle problemstillinger og de faglige mål er i centrum, når undervisningen planlægges, og fagets kerne stof inddrages, når det er relevant for de problemstillinger, der behandles i det aktuelle tema. Ved et tema forstås en sammenstilling af to eller flere samfundsfaglige emner, hvoraf der kan udledes samfundsfaglige problemstillinger. Eksempelvis Velfærdssamfundet og aldring eller Klimapolitik og globalisering. Faget giver dermed gode muligheder for at benytte elevernes interesse for og viden om aktuelle samfundsforhold som udgangspunkt for undervisningen og på den måde fremme elevernes engagement i og indflydelse på undervisningen. Der bør altid være mulighed for at tage helt aktuelle spørgsmål op og på denne måde give forståelse for og indsigt i fagets dynamik og potentiale i undersøgelsen og forklaringen af samfundsfaglige problemstillinger. Udgangspunkt i et tema giver mulighed for at se faglige sammenhænge ved inddragelse af flere faglige mål og en bred vifte af kerne stof. Begreber, enkle teorier og metoder fra flere områder i kerne stof inddrages med fokus på konkrete problemstillinger, og der fokuseres på kerne stoffet som 'værktøj' til at håndtere samfundsfaglige problemstillinger. Eksempelvis kan klimapolitik behandles tematisk med inddragelse af kerne stof fra økonomi, politik og sociologi, samtidig med at man undersøger dansk klimapolitik i en europæisk og global sammenhæng. Det kan således lade sig gøre, at opfylde indholdet i kerne stoffet med et overskueligt antal temaer og dertil have opfyldt de faglige mål. Behandlingen af stoffet tilrettelægges med et helhedssyn på de samfundsfaglige problemstillinger, men samtidig med respekt for de enkelte discipliner i kerne stoffet, så eleven også får kendskab til fagets forskellige discipliner og samspil mellem disse i behandlingen af konkrete problemstillinger.

Der veksles mellem induktive og deduktive tilgange. Induktivt tilrettelagt undervisning tager normalt udgangspunkt i konkrete og aktuelle samfundsfaglige problemstillinger, hvor begreber og metoder fra flere discipliner anvendes i relation til en konkret samfundsfaglig problemstilling for at opnå en helhedsforståelse af den valgte problematik. Deduktivt tilrettelagt undervisning tager typisk udgangspunkt i en enkelt disciplins begreber og teorier og inddrager empiri til eksemplificering heraf. Derved bliver eleven opmærksom på de enkelte discipliners styrker og svagheder til belyst af konkrete samfundsfaglige problemstillinger og kan fremhæve ligheder og forskelle ved de enkelte discipliners metoder, teoridannelser og genstandsfelt. En sådan disciplinorienteret tilgang kan bidrage til at udvikle elevernes metodebevidsthed, herunder fx forskelle mellem en hypotetisk-deduktiv tilgang i økonomien og en mere fænomenologisk i sociologien. Det er afgørende, at deduktivt tilrettelagt undervisning altid sker i sammenhæng med en konkret og aktuel undersøgelse og formidling af en samfundsfaglig problemstilling. Sjældent vil deduktivt eller induktivt tilrettelagt undervisning optræde i ren form. I samfundsfag vil de to former normalt blandes, således at eleverne i det samme forløb vil opleve både at gå fra det generelle til eksemplerne og modsat.

Det er vigtigt, at give den enkelte elev mulighed for på et fagligt grundlag at fremføre egne synspunkter, argumenter og vurderinger. Der lægges vægt på træning af elevens evne til mundtligt og skriftligt

at formulere og formidle samfundsfaglige problemstillinger med en skærpelse af de faglige krav til indhold, præcision og sammenhæng i argumentationen, herunder fremme anvendelsen af fagets taksonomi og teoretiske sammenhænge. Dette kan fremmes ved mindre skriftlige øvelser på klassen, og ved større selvstændigt arbejde med dispositioner, synopser og projekter, hvor der systematisk og med progression kan fokuseres på arbejdet med problemformuleringer, hypoteser, disposition, undersøgelse og faglig argumentation.

Læreren har ansvaret for at tilrettelægge undervisningen således, at den er alsidig i valg af synsvinkler, teorier og metoder.

3.2 Arbejdsformer

Arbejdsformer tilrettelægges, så de er afvekslende og elevaktiverende. Eleverne præsenteres for et varieret udbud af lærer- og elevstyret undervisning i klasserummet og i grupper i forbindelse med træning af individuelle færdigheder og i arbejdet skriftlighed så som dispositioner, synopser og projekter.

Samfundsfag er et aktuelt og dynamisk fag, og benytter sig af at være en del af det samfund, som er under behandling i undervisningen. Således kan udadvendte aktiviteter integreres i undervisningen ved inddragelse af gæstelærere, virksomheds-, organisations- og institutionsbesøg eller ved inddragelse af empiriske undersøgelser lokalt, nationalt og/eller internationalt. Eleverne øger i den forbindelse deres karrierekompetence ved at opleve eksempler på, hvordan samfundsvidenskab anvendes i forskellige typer jobs. Karrierekompetence kan desuden fremmes ved, at eleverne prøver kræfter med at løse små autentiske 'arbejdsopgaver', som er typiske for erhverv med et samfundsvidenskabeligt indhold, eksempelvis notatskrivning eller tilrettelæggelse og gennemførelse af mindre undersøgelser. Dette kan også fremme elevernes innovative kompetencer.

Der udarbejdes mindst to projekter, som fremmer elevens evne til selvstændigt at opstille, undersøge og forklare faglige problemstillinger med brug af metoder fra faget. Projekter indledes typisk med en fælles introduktion, hvorefter eleverne i grupper arbejder selvstændigt med forskellige faglige problemstillinger. Projekterne knyttes i rimeligt omfang an til elevgruppens erhvervsuddannelse ved at relatere til den valgte uddannelsesretning.

Der arbejdes systematisk med synopser og dispositioner med henblik på træning til den mundtlige prøve fx ved afslutning af hvert større forløb. Der arbejdes bevidst med at træne elevernes evne til at udarbejde og fremlægge en disposition og/eller en synopsis med en problemformulering og deraf udledte problemstillinger, som undersøges og fører frem til delkonklusioner og en samlet konklusion. Træningen i udarbejdelse og fremlæggelse af synopsis sker gennem progression, således at eleverne gradvist træner følgende kompetencer:

- Stille spørgsmål til dagens tekst og tabel og besvare spørgsmålene ud fra en disposition.
- Udarbejde en problemformulering og heraf udledte underspørgsmål/problemstillinger, der kan besvares ud fra udleveret materiale og begreber.
- Undersøge og besvare egne problemstillinger med brug af udleveret materiale, begreber, enkel teori og fundet materiale.
- Udarbejde en hel synopsis med undersøgelse og diskussion. Synopsen evalueres.
- Udarbejde og fremlægge en synopsis og indgå i en faglig dialog. Evaluering af synopsen, fremlæggelsen og dialogen.

Der er i samfundsfag desuden en bred vifte af skrivepædagogiske værktøjer, som kan anvendes i elevernes læringsproces. Det gælder fx mind-map, hurtigskrivning, minilex, logbog, notatskrivning, argumentationsøvelser og mødereferat/reportager. Eleverne skal ikke kun "lære for at skrive", men også "skrive for at lære" i form af tænkeskrivning, hvor eleven fx først skriver løs og derefter stiller spørgsmål til eller på anden måde bearbejder det skrevne.

3.3 It

Brug af it er ikke et mål i sig selv. It anvendes til at støtte og supplere de faglige mål og den pædagogiske proces. I undervisningen tilstræbes en tilpas vekselvirkning mellem det analoge og det digitale. It og digitale medier og værktøjer, herunder kunstig intelligens, benyttes hvor det skønnes hensigtsmæssigt ift. elevernes læringsproces og digitale dannelse. I anvendelsen af it styrkes elevernes evne til at søge, udvælge og formidle relevant fagligt materiale samt til at forholde sig kritisk til de muligheder og begrænsninger, som digitale værktøjer, og produkter frembragt ved hjælp heraf, giver.

Til *simulation af økonomiske sammenhænge* anvendes en kvantitativ makroøkonomisk model. Det kan være en model, der bruges online på nettet eller en simpel model i regneark.

It anvendes til *målrettet og kritisk informationssøgning*. Eleverne lærer generelt at anvende målrettet søgning til at finde materiale. Eleverne opnår kendskab til relevante hjemmesider og portaler (fx infomedia, Folketinget, Danmarks statistik, surveybank og bibliotekerne), således at de kan anvende disse til selv at kunne finde relevant materiale til at besvare problemstillinger. Kritisk informationssøgning består som nævnt under de faglige mål i at kunne vurdere informationers pålidelighed, herunder at kunne identificere afsenderen og den interesse denne kunne have i at stille informationerne til rådighed. Eleverne lærer om, hvordan politisk misinformation spredes, og hvordan man kan forsøge at spotte misinformation bl.a. ved at undersøge, om oplysningerne stammer fra en troværdig kilde.

At kunne *formidle* med brug af it vil for tekstmateriale vedkommende bestå i at kunne anvende tekstbehandling og et præsentationsprogram, som grundlag for en mundtlig fremlæggelse. Eleverne kan desuden træne præcis mundtlig fremlæggelse af faglige sammenhænge ved at optage deres fremlæggelse på video og gerne gøre det flere gange, indtil at fremlæggelsen er tilstrækkelig præcis. Formidling af faglig viden kan også bestå i at foretage interviews fx med unge vælgere og producere en video om vælgeradfærd.

Bearbejdning, herunder beregninger og konstruktion af diagrammer betyder, som nævnt under de faglige mål om metode, at eleven lærer at anvende regneark til beregning af indekstal, procentvis vækst og procentvise andele og præsenterer resultatet i et diagram. Eleven lærer at vælge type af beregning og type af diagram (kurve-, søjle- og cirkeldiagram), så det tydeliggør en udvikling eller en faglig sammenhæng.

Deltagelse i debat om samfundsmæssige problemstillinger betyder, at eleverne prøver at deltage i en debat om et relevant samfundsfagligt emne på de sociale medier jf. uddannelsernes formål om aktiv medvirken i et demokratisk samfund. I debatten anvender eleven relevant faglig viden, som formentlig udfordres af andre deltagere i debatten, og dermed tvinges eleven til at kvalificere sin faglige viden. Andre deltagere kan være andre borgere eller andre elever i klassen eller på skolen. Deltagelse i debat kan således være på skolens intranet, i en lukket gruppe på de sociale medier og/eller åbent på de sociale medier. Eleverne reflekterer i den forbindelse over kriterier for en god demokratisk samtale jf. kernestoffet *adfærd på de sociale medier*.

3.4 Samspil med andre fag

Man kan så vidt det er muligt fx samarbejde med dansk om identitetsdannelse, socialisering, sociale medier, social arv og mønsterbrydere, med engelsk om sociologiske temaer i Danmark, USA og UK (komparativ metode) og med afsætning om erhvervs politik.

Udgangspunktet for et samspil er, at hvert fag bidrager med sin teori (begreber) og metode til belysning af et tema eller en konkret problemstilling. Fagene støtter hinanden, så eleverne både får en sammenhængende forståelse af et tema og en forståelse af fagenes specifikke teori og metode. Flerfaglighed og faglighed styrker hinanden og er ikke på bekostning af hinanden. Elevens forståelse af et tema og sammenhænge i ét fag øges ved, at eleven samtidig lærer om temaet og sammenhængene ud fra et andet fags teori og metode. Samspillet dækker dele af fagenes kerne stof og supplerende stof og opfylder faglige mål, således at det kan inddrages til mundtlig prøve.

Samfundsfag bidrager med teori og metode til en sammenhængende forståelse af aktuelle samfundsmæssige problemstillinger. Teoretisk bidrager samfundsfag med samfundsfaglige begreber, sammenhænge, modeller og enkle teorier. Metodisk bidrager faget med krav om dokumentation ud fra samfundsfagligt empirisk materiale og med redskaber til at gennemføre mindre empiriske undersøgelser. Metoden er kvantitativ, kvalitativ og/eller komparativ. Se desuden punkt 2.1. under det faglige mål om fagets identitet og metode. Når samfundsfag indgår i erhvervsområdeprojektet, skal man som vejleder husk at kvalitetstjekke sin opgaveformulering med afsæt i de tre samfundsfaglige opmærksomhedspunkter (teori/begreber, samfundsfaglig empiri, aktualitet) Se desuden 'Om samfundsfag og opgaveformuleringer i de store opgaver (SRP/SSO/SOP)' på EMU

3.5 Særligt for samfundsfag B som valgfag

Læreplanen for samfundsfag B er skrevet til stx og dermed studieretningsforløbet fra 0 (start) til B-niveau. Det betyder også, at læreplanen er udformet med henblik på, at faget indgår som studieretningsfag og dermed er forpligtet til samspil med andre fag. Samfundsfag på B-niveau for stx kan imidlertid også være valgfag på stx, hhx og eux hvor C-niveau fra hhv. stx, hhx og eux løftes til B-niveau.

Samfundsfag B som valgfag bygger på de mål og det kernestof, som eleverne/kursisterne har nået på C-niveauet. Begreber og anden faglig viden fra kernestoffet på C-niveau skal kunne anvendes til mundtlig prøve på B-niveau. Man kan næppe nå at gennemgå eller repetere al C-niveauets kernestof på B-niveau som valgfag, men man kan med fordel anvende C-niveauets begreber mm i en ny sammenhæng på B-niveau. Ideologier og politiske beslutningsprocesser kan fx anvendes til undersøgelse af et politikområde, sociologiske begreber kan anvendes til social differentiering og kulturelle mønstre i forskellige lande, og økonomiske styringsinstrumenter kan anvendes på europæisk niveau.

Til den mundtlige prøve er det hele læreplanen for samfundsfag B, der gælder. Opgaverne skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestof på B-niveau.

4 Evaluering

4.1 Løbende evaluering

Eleverne bør allerede tidligt i deres gymnasieforløb blive bevidste om den faglige arbejdsindsats betydning for udvikling af det faglige potentiale. Eleverne får mindst én gang i hvert semester præcis og fremadrettet tilbagemelding på deres faglige arbejde, standpunkt og udviklingen heri, ligesom de vejledes målrettet og præcist i, hvorledes dette kan forbedres. I den forbindelse skal eleven også selv reflektere over sin faglige udvikling.

Til evaluering af elevens faglige standpunkt og udviklingen heri er interne prøver et naturligt hjælpemiddel, og derudover kan benyttes et bredt spektrum af evalueringsredskaber: Spørgeskemaer, hurtigskrivning og samtaler mellem grupper af elever og i klassen. I undervisningen indgår samtaler om, hvorledes læring af det pågældende stofområde sker med størst muligt udbytte.

Evaluering indeholder også, at eleverne får lejlighed til at evaluere undervisningen. Undervisningsevalueringen efterfølges af en dialog mellem lærer og elever om resultatet af evalueringen. Evalueringen af undervisningen kan ske i form af spørgeskemaer med åbne og lukkede spørgsmål, der kan afleveres med navn eller anonymt, og i form af klassesamtale. Der følges op på elevernes besvarelse af spørgeskemaerne på klassen.

4.2 Prøveform

Eksamensgrundlaget: Undervisningsbeskrivelsen

Eksamensgrundlaget er undervisningsbeskrivelsen med en række forløb. Forløb kan også være den samfundsfaglige del af flerfaglige forløb, hvis de har en sådan faglig dybde og bredde, at der kan udarbejdes en eksamensopgave i forløbet. Undervisningsbeskrivelsen for samfundsfag B som valgfag omfatter også undervisningsbeskrivelse(r) for elevernes undervisning på C-niveau. For samfundsfag B som valgfag kan eksaminator vælge, at eksamensgrundlaget alene er undervisningsbeskrivelsen for undervisningen på B-niveauholdet, under forudsætning af at denne dækker de faglige mål, kernestof og omfang på B-niveau.

I undervisningsbeskrivelsen indgår en oversigt over de gennemførte forløb. For hvert forløb angives tema, faglige mål, kernestof, supplerende stof, særlige fokuspunkter og arbejdsformer i undervisningsbeskrivelsen i en sådan detaljeringsgrad, at censor kan opfylde sin tilsynsforpligtelse jf. Eksamensbekendtgørelsens bestemmelse om, at *censor skal påse, at prøverne er i overensstemmelse med målene og øvrige krav i reglerne om de pågældende fag*. Undervisningsbeskrivelsen skal for hvert forløb indeholde de vigtigste faglige mål, der har været fokus på i forløbet, og som eleverne skal kunne til eksamen. De faglige mål kan evt. skrives i en form, som er mere forståelig for eleverne, men dog genkendelig for censor. Censor skal kunne læse, hvordan de faglige mål er opfyldt.

Orientering af eleverne

Læreren orienterer eleverne om prøvens forløb, herunder vises eksempler på opgaver.

Skolens leder vælger for det enkelte hold én af følgende to prøveformer:

4.2.1 Prøveform a)

”Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med et ukendt bilagsmateriale. Opgaven har tilknytning til et af de studerede temaer. Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet. Opgaverne skal bestå af et tema og et ukendt bilagsmateriale på seks til otte normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusive mellemrum). Hver opgave skal indeholde forskelligartede materialetyper, herunder både tekster og statistisk materiale. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til én normalside. Hvis skolens leder har bestemt, at forberedelsen kan foregå i grupper, vælger eksaminanderne, om de vil forberede sig i gruppe på maksimalt tre eksaminander eller individuelt. En eksamensenhed er en sådan gruppe eller en eksaminand, der forbereder sig individuelt. Der trækkes en opgave pr. eksamensenhed. En opgave må højst anvendes ved tre eksamensenheder. Eksaminationstiden er ca. 30 minutter pr. eksaminand. Der gives ca. 24 timers forberedelsestid, dog ikke mindre end 24 timer.

På baggrund af det udleverede bilagsmateriale, relevant kernestof og materiale fundet i forberedelsestiden skal eksaminanden udarbejde en synopsis med en problemformulering som et overordnet spørgsmål og i forlængelse heraf opstilling, undersøgelse og diskussion af samfundsfaglige problemstillinger. Eksaminander, der forbereder sig i en gruppe, vælger selv, om de vil udarbejde forskellige eller enslydende synopsis. Eksaminationen, som er individuel, indledes med eksaminandens præsentation af synopsen (ca. 10 minutter) og efterfølges af uddybende spørgsmål af eksaminator og en faglig samtale mellem eksaminand og eksaminator.”

Opgaver

En opgave skal overholde reglerne i læreplanen ovenfor. Det samlede prøvemateriale skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet, og det betyder, at man ikke kan undlade eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være prøvemateriale, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.

Det ukendte bilagsmateriale skal desuden udformes med afsæt i varieret empirisk materiale, og man skal undlade brug af lærebogsmateriale og faglige modeller i bilagsmaterialet. Da aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt, skal der tages højde herfor ved udarbejdelse af prøvemateriale, og det er derfor hensigtsmæssigt at have bilag, der er opdaterede ifht. fx økonomisk udvikling samt den konkrete politiske og parlamentariske situation.

Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn, under hensyntagen til materialernes kompleksitetsgrad. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Der skal ikke udarbejdes spørgsmål til bilagsmaterialet. Der kan indgå engelsksproget materiale på op til 1000 enheder (antal anslag inkl. mellemrum) i bilagsmaterialet.

Under forudsætning af at opgaverne tilsammen i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet, kan eksaminator lade opgaver med enslydende bilagsmateriale gå igen to eller tre gange på det enkelte hold. Ifølge Eksamensbekendtgørelsen skal antallet af trækningmuligheder overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækningmuligheder skal fremlægges ved prøvens start, og udtrukne muligheder kan ikke trækkes igen.

Opgaver og materialer sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor. Det kan betyde, at udsendelsen må foretages, før eksamensplanen er offentliggjort. Udsendelsen af opgaver og materialer må da kun ske i et omfang, der ikke medfører, at andre dele af eksamensplanen kan udledes.

Trækning af opgaven

Hver eksamensenhed tildeles ved anonym lodtrækning den samme opgave. Lodtrækning forestås af skolens ledelse.

Forberedelsen

Forberedelsestiden på 24 timer anvendes til at finde relevant materiale til at supplere det udleverede materiale og til at udarbejde en synopsis. På baggrund af

1. det udleverede bilagsmateriale
2. relevant kernestof
3. materiale fundet i forberedelsestiden

skal eksaminanden udarbejde en problemformulering og i forlængelse heraf opstille, undersøge og diskutere samfundsfaglige problemstillinger.

Forberedelsen sker individuelt eller i gruppe på to eller tre eksaminander. Den enkelte eksaminand beslutter selv om han/hun vil forberede sig i grupper eller individuelt. Der kan indenfor hvert hold både være gruppeforberedelse og individuel forberedelse. Hvis der er gruppeforberedelse, afgør gruppen selv, om den vil udarbejde og aflevere en fælles synopsis, eller om der udarbejdes og afleveres individuelle synopsis. Man kan fx forestille sig, at en gruppe beslutter at samarbejde den første del af tiden og bruge resten af tiden til enkeltvis at udarbejde en synopsis på basis af gruppedrøftelsen. En gruppe kan også beslutte at aflevere enslydende synopsis, og her afleveres ligeledes én for hver elev. Hvis elever går til eksamen med gruppeforberedelse nedsættes grupperne i samråd med læreren.

Eksaminationen

Selve prøven er individuel, og eksaminationstiden inkl. bedømmelse er ca. 30 minutter. Når forberedelsestiden er slut, starter eksaminationen. Alt, også materiale fra undervisningen, kan medbringes i eksamenslokalet.

Når en elev fra en gruppe er til mundtlig prøve, må de andre elever i gruppen ikke overvære prøven, før de selv er blevet eksamineret jf. Eksamensbekendtgørelsen. Det anbefales endvidere, at skolen sikrer, at ventende elever ikke kan kommunikere med eksaminerede elever fra samme gruppe.

Synopsen udleveres til censor og eksaminator. Synopsen er således ikke på forhånd kendt af censor, ligesom der ikke i eksaminationstiden er afsat selvstændig tid til en gennemlæsning af synopsen. Eksaminationen tager udgangspunkt i synopsens problemformulering og problemstillinger, og herudfra inddrages relevant bilagsmateriale, relevante dele af kernestoffet og relevant fundet materiale. Eksaminanden starter med en mundtlig fremlæggelse på ca. 10 minutter. Heri indgår som minimum en præsentation af problemformulering, problemstillinger og konklusioner. Synopsen skal ikke læses op men i stedet ledsages af en mundtlig uddybning. Bedømmelsen af elevernes faglighed tager bl.a. afsæt i, i hvilken udstrækning de kan forklare, begrunde og uddybe de pointer, som er noteret i synopsen. Der gives ca. 10 minutter til denne del, således at eksaminanden får lejlighed til at demonstrere opfyldelse af faglige mål. Eleverne skal være grundigt instrueret i, at de skal forberede en fremlæggelse af synopsen på ca. 10 minutter og ikke mere. Hvis eksaminanden ikke selv har afsluttet sin fremlæggelse efter ca. 10 minutter, beder eksaminator eksaminanden om at afslutte fremlæggelsen, uanset hvor langt eksaminanden er nået i sin disposition. Resten af eksaminationen er en faglig samtale mellem eksaminator og eksaminand, hvor punkter fra den mundtlige fremlæggelse uddybes, ligesom der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Eleverne skal være grundigt instruerede i, hvorledes de forholder sig ved den mundtlige prøve i samfundsfag, hvorledes udleverede bilag, fundet materiale og kernestof inddrages og hvilke faktorer, der spiller en rolle for bedømmelsen.

Synopsen

En synopsis kan karakteriseres som en tekst, der ikke kan stå alene, men forudsætter en senere uddybning i en mundtlig præsentation og efterfølgende dialog. Synopsen er således ikke den færdige besvarelse, men en forkortet og koncentreret udgave. Den mundtlige fremlæggelse struktureres ved hjælp af synopsen. På den måde fungerer synopsen som et talepapir, som fastholder den røde tråd i fremlæggelsen.

Normalt vil en synopsis indeholde følgende elementer:

- Overskrift, som er identisk med overskrift på den trukne opgave.
- En samfundsfaglig problemformulering formuleret som et overordnet spørgsmål.
- Heraf udledte problemstillinger (underspørgsmål). Underspørgsmål er typisk på fagets taksonomiske niveauer.
- Undersøgelse af problemstillinger ved brug af det udleverede materiale, viden, begreber, metoder og enkle teorier fra kernestoffet samt det fundne materiale.
- Diskussion af en eller flere problemstillinger.
- Delkonklusioner som svar på problemstillingerne.
- En samlet konklusion som svar på problemformuleringen.
- Litteraturliste eller noter med angivelse af anvendt materiale.

4.2.2 Prøveform b)

“Der afholdes en mundtlig prøve på grundlag af en opgave med ukendte problemorienterede spørgsmål og et ukendt bilagsmateriale. Opgaven har tilknytning til et af de studerede temaer. Opgaverne, der indgår som grundlag for prøven, skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet. Den enkelte opgave må anvendes højst tre gange på samme hold. Opgaverne skal bestå af et tema med problemorienterede spørgsmål, der dækker de taksonomiske niveauer, og et bilagsmateriale på to til tre normalsider a 2400 enheder (antal anslag inklusiv mellemrum). Hver opgave skal i videst mulig omfang indeholde både tekst og statistisk materiale. Ved anvendelse af elektronisk mediemateriale som en del af bilagsmaterialet svarer fire til syv minutters afspilning til en normalside.

Eksaminationstiden er ca. 30 minutter. Der gives ca. 60 minutters forberedelsestid. Eksaminationen indledes med eksaminandens præsentation og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i opgaven. ”

Opgaver

En opgave skal overholde reglerne i læreplanen ovenfor.

Opgaverne skal bestå af et tema med problemorienterede spørgsmål, der dækker de taksonomiske niveauer. Eksempel:

Velfærdsstaten i en global økonomi

1. Redegør for de problemer vedr. [velfærdsstaten i en global økonomi], der fremgår af bilag A, B og C.
2. Undersøg hvilke årsager, der er til de problemer [vedr. velfærdsstaten i en global økonomi], som du har redegjort for.
Inddrag [konkurrenceevne] og andre relevante begreber i undersøgelsen.
3. Diskutér positive og negative konsekvenser ved et eller flere forslag til løsning af problemerne.
Inddrag bilag D og [økonomiske og politiske] begreber/teorier i diskussionen.

I de kantede parenteser kan indsættes et andet tema og tilhørende relevante begreber/teorier. Hvis der indgår elektronisk mediemateriale i bilagsmaterialet, skal det udleveres til eleverne. Der må således ikke indgå links i bilagsmaterialet, da links kan være ude af drift i perioder. Omregning af tabeller, diagrammer og billeder til normalsider foregår efter et skøn, under hensyntagen til materialernes kompleksitetsgrad.

Det samlede prøvemateriale skal i al væsentlighed dække de faglige mål og kernestoffet, og det betyder, at man ikke kan undlade eksempelvis en hel faglig disciplin, men det betyder samtidig, at der ikke behøver at være prøvemateriale, der knytter sig til hvert eneste forløb. Eleverne må dog ikke på forhånd vide, hvilke forløb, som der ikke udarbejdes spørgsmål til.

En opgave skal desuden udformes med afsæt i varieret empirisk materiale, og man skal undlade brug af lærebogsmateriale og faglige modeller i bilagsmaterialet. Da aktuelle samfundsmæssige problemstillinger er fagets genstandsfelt, skal der tages højde herfor ved udarbejdelse af prøvemateriale, og det er

derfor hensigtsmæssigt at have bilag, der er opdaterede ifht. fx økonomisk udvikling samt den konkrete politiske og parlamentariske situation.

Under forudsætning af at opgaverne tilsammen *i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet*, kan eksaminator lade opgaver med enslydende bilagsmateriale gå igen to eller tre gange på det enkelte hold. Ifølge Eksaminsbekendtgørelsen skal antallet af trækingsmuligheder overstige antallet af eksamensenheder med mindst 3. Alle trækingsmuligheder skal fremlægges ved prøvens start, og udtrukne muligheder kan ikke trækkes igen.

Opgaver og materialer sendes til censor mindst 5 hverdage før prøvens afholdelse, medmindre særlige forhold er til hinder herfor. Det kan betyde, at udsendelsen må foretages, før eksamensplanen er offentliggjort. Udsendelsen af opgaver og materialer må da kun ske i et omfang, der ikke medfører, at andre dele af eksamensplanen kan udledes.

Forberedelsestiden

Regler vedrørende eksaminandernes brug af internettet for at tilgå tilladte hjælpemidler ved prøverne fremgår af § 15 stk. 2 i Bekendtgørelse om prøver og eksamen i de almene og studieforberedende ungdoms- og voksenuddannelser 08/04/2006:

"Eksaminanden har under prøver, der er underlagt tilsyn, alene adgang til internettet, for så vidt angår egne læremidler, egne notater og egne arbejder."

Se nærmere om fortolkning heraf på BUVM's hjemmeside:

<https://www.uvm.dk/gymnasiale-uddannelser/proever-og-eksamen/regler-og-orienteringer>

Eksaminationen

"Eksaminationen indledes med eksaminandens præsentation og former sig derefter som en samtale mellem eksaminand og eksaminator med udgangspunkt i opgaven. "

I samtalen uddybes punkter fra den mundtlige fremlæggelse, og der kan kobles til relevante faglige perspektiver, som ikke er berørt. Der er god tid til den faglige samtale, således at flere faglige mål kan demonstreres, og den individuelle bedømmelse kan sikres. Censor kan stille uddybende spørgsmål til eksaminanden.

Eleverne har øvet, hvorledes en opgaves spørgsmål kan besvares bedst muligt med brug af udleverede bilag og kernestof, og er informeret om, hvilke faktorer der spiller en rolle for bedømmelsen. Alt, også materiale fra undervisningen, kan medbringes i eksamenslokalet.

Censors opgave (ved både prøveform a og b):

Censors opgave er, at *medvirke til og påse, at prøverne gennemføres i overensstemmelse med de gældende regler* jf. Eksaminsbekendtgørelsen. Censor skal orientere sig i undervisningsbeskrivelsen som grundlaget for prøven og skal *medvirke til og påse*, at de tilsendte opgaver er i overensstemmelse med gældende regler. Det anbefales, at der er en dialog mellem censor og eksaminator inden prøven. Censor skal bl.a. sikre sig, at opgaverne tilsammen i al væsentlighed dækker de faglige mål og kernestoffet, og hvis det ikke er tilfældet, skal censor bede om, at der suppleres med en eller flere opgaver eller tilføjes bilagsmateriale. Hvis opgaverne ikke overholder reglerne for indhold og omfang, skal censor bede eksaminator om at ændre opgaverne, således at reglerne for prøven overholdes. Det er desuden op til censor at påse, at undervisningsbeskrivelsen er i overensstemmelse med læreplanen.

I tilfælde af alvorlige fejl og mangler i undervisningsbeskrivelsen eller prøvens gennemførelse, skal censor skrive en indberetning til eksamensskolen med kopi til eksamenskontoret/fagkonsulenten.

4.3 Bedømmelseskriterier

"Bedømmelsen er en vurdering af, i hvilken grad eksaminandens præstation opfylder de faglige mål, som de er angivet i pkt. 2.1. "

Grundlaget for bedømmelsen er de faglige mål i læreplanens punkt 2.1. og karakterbeskrivelser nedenfor. Bedømmelsesgrundlaget er således opfyldelsen af de faglige mål. Det er derfor vigtigt, at eksaminationen giver eksaminanden mulighed for at vise, i hvor høj grad han/hun opfylder disse mål. Der er tale om en helhedsbedømmelse af den mundtlige præstation. Synopsen eller noter fra forberedelsestiden indgår således ikke i bedømmelsen.

Samfundsfag B på eux knytter an til den konkrete elevgruppes erhvervsuddannelser. Det betyder, at faget i højere grad optræder i en praksisnær sammenhæng. Disse forhold bør censor være opmærksomme på ved bedømmelsen af elever på eux.

4.3.1 Oversigt over karakterskalaen

Karakter	Betegnelse	Beskrivelse
12	Fremragende	Karakteren 12 gives for den fremragende præstation, der demonstrerer udtømmende opfyldelse af fagets mål, med ingen eller få uvæsentlige mangler.
7	God	Karakteren 7 gives for den gode præstation, der demonstrerer opfyldelse af fagets mål, med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Karakteren 02 gives for den tilstrækkelige præstation, der demonstrerer den minimalt acceptable grad af opfyldelse af fagets mål.

4.3.2 Eksempel på karakterbeskrivelser for mundtlig prøve

Karakter	Betegnelse	Mundtlig prøve
12	Fremragende	Problemstillinger undersøges struktureret og fokuseret under sikker anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkle teorier med ingen eller kun få uvæsentlige mangler. Konklusioner dokumenteres sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med ingen eller kun få uvæsentlige mangler.
7	God	Problemstillinger undersøges nogenlunde struktureret og fokuseret under god anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori, men med en del mangler. Konklusioner dokumenteres mindre sikkert med anvendelse af relevant materiale. Eleven diskuterer rimeligt fagligt sammenhængende og kan i dialog uddybe centrale samfundsfaglige sammenhænge med en del mangler.
02	Tilstrækkelig	Problemstillinger undersøges svagt struktureret og fokuseret med minimalt acceptabel anvendelse af metodiske færdigheder, relevant viden, begreber og enkel teori. Konklusioner dokumenteres usikkert med minimalt acceptabel anvendelse af relevant materiale. Eleven argumenterer enkelte steder fagligt sammenhængende og indgår usikkert i dialogen.

STYRELSEN FOR

**BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET**
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

STYRELSEN FOR